

קול דוד

פנינים יקרים מלוקטים מספר קול דודי עה"ת ומועדים מאת הרב"ג רבי דוד פראג שליט"א
 נשיא דהתאחדות קהילות החרדים בעיר הברכה לונדון יצ"ו

כזה אין דעותיהם שוות וי"ל דזו גופא היא הסיבה שנולד להם בן סורר ומורה שכשהם בצענה בביתם שנהא שוררת ביניהם אבל כשבאים לפני ב"ד וכן בכל פעם שמופיעים בגלוי מחוץ לביתם נראים כמתנהגים בשלוי ורעות ובדעה אחת והשקר הזה בהנהגתם הוא הגורם לבנים לסור מן הדרך הנכונה.

וכי יהיה באיש וגו' ותלית אתו על עץ (כ"א כ"ב).

ובספרי דריש אותו ולא זוממיו ויש להבין באמת למה ממעטין זוממיו שלו הלא אם לא יתלו אותם לא תתקיים אצלם כאשר זמם לעשות וגו' והנה במתניי דמכות ה: תנן דלדעת הצדוקין העדים נהרגים רק אם נהרג הנידון שדרשו כן ממה שנאמר נפש תחת נפש אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים ע"ש הרי דכדי לקיים הזמה בעינן אחיו קיים ואם אינו קיים לא נקרא אחיו וכיון דהתליה של הנסקל מתקיימת אחרי מיתתו כבר לא היה נקרא אחיו באותה שעה וממילא לא שייך הדבר לקיום ההזמה.

לא תראה את שור אחיך וגו' נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם וגו' (כ"ב א').

כאן כתיב אחיך אבל לעיל בפרשת משפטים שמות כ"ג ד' כתיב כי תפגע שור איבך וגו' תועה השב תשיבנו וגו' שם כתיב אויבך וי"ל דבעינן להו לתרווייהו ללמדנו כמה ענינים חשובים ענין אחד דאם מקיים המצוה עם שורו של אויב הדרך הוא שנעשה לו אחיו שראה האיך שגמל עמו חסד אף שהיו אויבים ועוד מלמדנו דלא תימא שהתורה צוותה רק באויב להשיב אבדתו כדי לכונן את יצרו [כדברי התוס' פסחים ק"ג: ד"ה שראה וכו'] ולהחזירם להיות בשלוי אבל במי שהוא אחיך מעולם אין מצוה קמ"ל כאן דאפילו באיך איכא מצוה וע"ע במשך חכמה

ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך והיה עמך עד דרש אחיך אתו והשבתו לו (כ"ב ב').

לכאורה יש קצת לתמוה דהני תרי לשני ולא ידעתו ואספתו וגו' אע"פ שסמוכים יחד זה אחר זה בפסוק אינם משתייכים זה עם זה יחד כלל דולא ידעתו קאי על אחיך ואספתו קאי על שור האבדה והפסוק מחוסר קצת ביאור בזה ואולי בדרך דרוש יש לומר דכל הפסוק קאי על אחיך ואומר דאם לא קרוב אליך אחיך היינו שנתרחק אחיך ישראל ממך ואינו שומר תורה ומצות כפי שמצווה עליו ולא ידעתו שאיך שרוי עמו במחנה אחד ואיך רואה אותו בביהמ"ד וכדומה אז העצה לזה ואספתו אל תוך ביתך שתקרב אותו לבא אל ביתך והיה עמך עד דרוש אחיך אותו וגו' אותו קאי על הקב"ה שיראה אחיך אותך ומשפחתך שומרים תורה ומצות והדבר יעשה עליו רושם ואז גם הוא ידרוש את הקב"ה כמו שאתה עושה והשבתו לו וגו' ובזה תשיב את אחיך להקב"ה.

שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך וגו' כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך וגו' (כ"ב ד').

וברש"י ד"ה כי תבנה וכו' אם קיימת מצות שילוח הקן סופך לבנות בית חדש ותקיים מצות מעקה וכו' לכאורה צריך להבין מה הקשר בין מצות שילוח הקן לבין מצות מעקה ובדרך דרוש נוכל לומר דהנה בפרשת בראשית כתיב [ב' כ"ד] על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו וגו' ומזה רואים דכשאדם בונה את ביתו שלו צריך לעזוב את אביו ואת אמו ויש לומר דלזה מרמזת מצות שילוח הקן דכשהבנים הגיעו לפרקן ומתחננים צריך אז לשלח את אמם ואמרה תורה דבזכות זה הוא תוכל לבנות בית חדש ואז גם תקיים מצות מעקה דעד שהיה שרוי עם אביו ואמו היו הם מלמדיו ומוסרים ומעמידים לו גדרים וסייגים אבל עכשיו שיצא מתחתם ובונה בית חדש לבדו צריך לעשות המעקה בעצמו.

ולקח אבי הנערה וגו' (כ"ב ט').

הכתיב הוא נער והקרי נערה וכן בכל הפרשה של מוציא שם רע וכמ"כ בפרשת נערה המאורסה ופרשת אנוסה אח"כ בין כולם מוציאים שכתבה תורה נערה חסר י"ג פעמים ורק פעם אחת כתוב מלא בפסוק י"ט וענשו אתו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה ואולי הטעם שכתוב מלא בפסוק זה משום דלא מוזכר

כי תצא למלחמה על איבך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבת שבי וגו' (כ"א י').

לכאורה יש כאן כפל לשון דאי ונתנו ה' אלקיך בידך ממילא ושבת שבי דאחרי שהוא בידך הרי הוא שבי אלא דהיה שייך לפרש דנתנו בידך היינו שתהרגנו ע"כ פירש דהוא רק בידך לענין ושבת שבי ועי' באוה"ח הק' שמפרש דכאן מדבר הפסוק ומרמז למלחמת היצר וא"כ נמצינו למידין דהדרך לנצחו הוא ושבת שבי ולא להרוג דא"א להרוג את היצר"ד דתמיד חוזר לתחיה והדרך היחידה לנצחו היא לקחת אותו בשבי היינו לכופו לעבוד את ה' ביחד עם היצר"ט והיינו דכל נטיה רעה שיש לו להטותה לדבר טוב וזה גם ביאור הא דכתיב בק"ש בפרשת ואתחנן [ו' ה'] בכל לבב וגו' ומפרש רש"י בשני יצריך [וע' בספר הכרשת אברכים בזה]

וראית בשביה אשת יפת תואר וגו' ולקחת לך לאשה (כ"א י"א). וברש"י לא דברה תורה אלא כנגד יצר"ו וכו' ישאנה באיסור וכו' קשה להבין הלא מדובר בצדיקים שלריה"ג אין בידם אפילו עבירה קלה דרבנן כדלעיל פרשת שופטים כ' ח' והאיך יתכן שיצטרם יתגבר עליהם כ"כ ואולי יש ליישב ע"פ המובא בסוכה נ"ב. בעובדא דאב"י עם ההוא גברא וההיא איתתא דאמר שם אי מאן דסני לי הוה לא הוה מצי לאוקמיה נפשיה וכו' ומסיק שם דה"ט דכל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו וע"ע באוה"ק כאן

וראית בשביה אשת יפת תואר וגו' וחשקת בה וכו' (כ"א י"א).

וברש"י לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור וכו' לכאורה לפ"ז למה לא התירנה תורה גם במלחמת מצוה דרש"י ביאר לעיל פסוק י' דבמלחמת מצוה כתיב לא תחיה כל נשמה ואין לחוש שישאנה ואכתי למה לא חיישין שמא יעבור ויחיה אותה וישאנה באיסור ונראה דלא חיישין שיעבור ויבא עליה אלא היכא דהווי רק איסור דרבנן גרידא דהבועל ארמית שלא בפרהסיא אין בזה אלא איסור דרבנן עי' רש"י ע"ז ל"ו: וסנהדרין ע"ד: אבל לא חיישין שיעבור על איסור תורה דלא תחיה כל נשמה.

כי תהיון לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים וגו' והיה הבן הבכור לשנייה והיה ביום הנחילו את בניו לא יוכל לבכר וגו' כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אונו לו משפט הבכורה (כ"א ט"ו).

יש לומר בדרך דרוש דשתי הנשים מרמזים לשני יצרי לב האדם יצר טוב ויצר הרע והאשה האהובה היא יצר טוב והשנואה היא יצר הרע והבנים הם המצוות ומעשים טובים שאדם עושה ויש ביניהם שבאים לו בקושי כאשר היצר"ט רוצה לעוזרו אבל היצר"ר מפריעו והוא לוחם כנגדו ולבסוף ומתגבר עליו וקיים המצוה והם נקראים בני השנואה ויש אחרות שעושה בעזרת היצר טוב בלי התנגדות חזקה מהיצר"ר והם בני האהובה ואומר לנו הפסוק והיה ביום הנחילו את בניו וגו' כשיבא יום חשבון הנפש יראה דהמצות שעלו לו ביגיעה וטרח נגד היצר"ר הם בבחינת בכור והן חשובות יותר וכדדרשו חז"ל בב"ר ט' ט' אהא דכתיב בראשית [א' ל"א] וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד דטוב זה יצר טוב מאד זה יצר הרע וכמ"כ פירש המהר"ל אהא דאיתא בברכות ח. גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים דהנהנה מיגיע כפו הוא העושה מצוה ביגיעה במלחמה עם היצר"ר והוא גדול ממי שעושה מצוה בנחת כשכבר כבש את יצרו והוא נקרא ירא שמים בחינת לבי חלל בקרבי וטעם חשיבותן שיש בהם לתת לו פי שנים זכות כפולה גם נצחון על יצר"ר וגם סיוע של יצר"ט כי הוא ראשית אונו שאע"פ שהיצר"ר מיחשב ראשית אונו שקדם ליכנס בנפשו מיד ביציאתו לאויר העולם ואילו יצר"ט בא לו רק כשנעשה גדול אעפ"כ נצח אותו א"כ ודאי די שאלו משפט הבכורה

ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו וגו' (כ"א כ').

כאן משמע דאביו ואמו שוין בדעה אחת לגבי הנהגה רעה של בנם וכך מפורש במתניי דסנהדרין ע"א. דכדי שיהא נדון בבן סורר ומורה צריכים אביו ואמו שניהם רוצין והנה לעיל פסוק י"א כתב רש"י דהנושא יפת תואר סופו להיות שנואה וכו' וסופו להוליד ממנה בן בורר ומורה לכך נסמכו פרשיות אלו ע"ש ולפ"ז כאן בפרשת בן סורר ומורה מדובר בגוונא דאביו שונא את אמו ובדרך כלל במצב

בו כלל מביאה שלא כדין וע"כ נכתב כאן מלא עם ה' לבסוף המרמז לה' אחרונה של שם הוי"ה שאכן צירף הקב"ה אות משמו לשם נערה שלא חטאה וגם לא נכשלו בה אחרים.

על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וגו' ואשר שבר עליך את בלעם וגו' לקללך (כ"ד ה').

ורש"י כותב ד"ה על דבר וז"ל על העצה שיעצו אתכם להחטיאכם ע"ש ולכאורה קשה דענין החטא לא מוזכר כלל בכל הפסוק ועוד דבהאי ד"ה על דבר וכו' דקאי ארישא דקרא דהמדובר מאשר לר קדמו וגו' עדיין לא מוזכר בכלל שם בלעם והאיך מזכיר כאן רש"י האי עצה להחטיאם שהיא כל כולה מחשבת בלעם ונראה דכיון דלא קדמו ממילא היו ישראל צריכים ללכת לביתם של המואבים לקנות לחם ומים וזו היתה הסיבה שיוכלו להחטיאם שם ונמצא דעל דבר אשר לא קדמו וגו' היה להם הגורם לחטא

כי יקח איש אשה חדשה וגו' ולא יעבור עליו לכל דבר וגו' נקי יהיה לביתו ושמח את אשתו וגו' (כ"ד ה').

וברש"י דאפילו לספק מזון וכו' אינו יוצא ולא דמי לחזורין מערכי המלחמה שמספקין מזון וכו' והנה לעיל פרשת שופטים לגבי החזורין מערכי המלחמה דכתיב [כ' ה'] מי האיש אשר בנה בית ולא חנכו וגו' ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה וגו' ילך וישבו לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה מפרש רש"י ודבר של עגמת נפש הוא זה ובפשטות ביאור הדבר הוא דמי שמכין דבר ולא הספיק ליהנות ממנו אם שולחין אותו למקום סכנת נפש עגמה נפשו עליו לחשוב שאם ימות יהנה אחר ממה שהוא הכין לעצמו וטרח בו ולכאורה לפ"ז אחרי שכבר נשא וכמו בההיא דהכא לא שייך האי עגמת נפש שכבר גמר ונהנה בעצמו וא"כ אדרבה יהיה הוא מחוייב לצאת לערכי המלחמה וכאן רואין דהוא פטור עוד יותר מכולם ונראה דה"ט דאף דלגבי עצמו אה"נ דאין בו עגמ"נ כ"כ אבל כיון דכבר נשא הרי משועבד הוא לאשתו וע"כ כתיב ושמח את אשתו ומש"ה נקי מכל דבר דלא משום עגמ"נ שלו דאגה תורה אלא בשביל טובת אשתו שהוא עתה צריך לשמחה אלא דלפ"ז היה הדבר שייך רק לגבי מי שלקח אשה חדשה כפשטיה דקרא ולא לגבי נוסע כרם או בונה בית דשם אין שעבוד לאחר אבל רש"י מפרש כאן דגם לגבי כרם ובית שייך הדין וא"כ טעם הנ"ל אינו מתיישב וצ"ע.

לא תטה משפט וגו' ולא תחבל בגד אלמנה וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך ה' א' משם על כן אנכי מצוך וגו' כי תבצר כרמך לא תעולל אחריו וגו' וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים על כן אנכי מצוך וגו' (כ"ד י"ז).

צריך להבין למה הוצרכה תורה לכתוב וזכרת כי עבד וגו' שני פעמים בסמוך מאד זה אחר זה ועוד צריך להבין טעם שני השינויים שיש בין הראשון ובין השני דבראשון כתוב במצרים ובשני כתוב בארץ מצרים ועוד בראשון כתוב ויפדך ה' ובשני לא כתוב ויפדך ואולי יש לומר בזה דהפסוק הראשון קאי על לא תחבל

בגד אלמנה שמבקשים ממנו לוותר על ממונו כדי לחמול על אלמנה וע"כ אומר לו הקב"ה לעולם אתה חייב לי כי גם אני פדיתך ממצרים ואתה עדיין לא החזרת לי דמי פדיוןך ורשאי אני לבקש ממך שכמו שאני מוותר לך כמ"כ תוותר אתה לאלמנה אבל הפסוק השני נאמר לגבי מצות שכחה שצריך לעזוב אותה עבור העניים וכדי שיבין חשיבות המצוה לעזוב חלק מהברכה שמברכו השי"ת לעניים הרעבים סגי להזכירו שהיה עבד במצרים והיה גם הוא עני וכמה היה שמח אם מצא שם איזה שכחה וע"כ מדבר דוקא מארץ מצרים שדרך העני הרעב לחזור בשדות וכרמים למצא שיריים ממה ששכחו שם ובזה אין צורך להזכיר לו את הפדיון משם דאין בו סיבה להאי ציווי

כי תקצור קצירך וגו' ושכחת עמר וגו' למען יברכך ה' אלקיך וגו' (כ"ד י"ט).

וברש"י ד"ה למען יברכך אע"פ שבאת לידו שלא במתכוין ק"ו לעושה במתכוין אמור מעתה נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עליה ע"ש לכאורה תמוה קצת דגם נפלה סלע מידו גם בזה אינו מתכוין ומה הק"ו ואולי הא דמסיק רש"י אמור מעתה וכו' לא קאי אהא דסליק מיניה בעושה במתכוין אלא חזר לתחילת דבריו למי שבאת לידו מצוה שלא במתכוין כמו שכחה שמתברך בה אמור מעתה דה"ה נפלה סלע מידו וכו' ועי"ל דבנפלה סלע מידו הלא אינו מצוה על שכחה וא"כ יכול לחזור ולהגביה לעצמו ואם משאירה כדי שימצאנה עני הרי הוא כמתכוין ונראה דמש"ה דייק רש"י לומר שנפלה מידו ולא כתב שנפלה מכיסו דבנפלה מכיסו יתכן שלא ידע בנפילתה ולא נתכוין בהשאירו אותה שם משא"כ בנפלה מידו אף אם הנפילה היתה שלא במתכוין אבל ודאי ידע בנפילה ואם משאירה נחשב כמתכוין ואיכא בזה רבותא דאף דלא התכוין לעשות בקום ועשה רק שבכוונה השאירה ולא הגביהה בשוא"ת הרי הוא נחשב כמתכוין גמור ומתברך.

והיה אם בן הכות הרשע וגו' והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר ארבעים יכנו לא יסיף פן יסיף להכותו על אלה מכה רבה וגו' (כ"ה ב').

יש להבין מה הכוונה של לא יסיף פן יסיף להכותו על אלה מכה רבה וגו' רש"י כותב דאיכא לאו להוסיף מכה על חיובו אבל אכתי למה סיים הפסוק פן יסיף וגו' והנה רש"י לעיל מפרש אהא דכתיב כדי רשעתו דמכין אותו כנגד רשעה אחת מלפניו וכדי שתי רשעיות מלאחריו וכן מבואר בגמ' [ובכלי יקר נותן טעם נאה מאד דלפניו הכוונה על ששכח מאין באת ולאחריו מכין אותו על ששכח לאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד דין וחשבון שניהם באחרית ימיו ודפח"ח] וגם מדייקין בגמ' מכות כ"ב: מהא דכתיב במספר ארבעים יכנו וגו' דמלקין אותו רק ל"ט שהם במספר ארבעים וראוין להשתלש ולתת שליש מלפניו ושני שלישים מלאחריו וא"כ אם עובר ומוסיף מכה אחת לבסוף והיינו לפניו שבמכות שלפניו הוא דמסיים כיון דצריך שליש לפניו ושני שלישים לאחריו יצטרך להוסיף שתיים מלאחריו ומובן מאד לא יסיף לפניו פן ע"י כך יוסיף לאחריו מכה רבה וגו'

פרקי אבות | פרק ב' משנה א' ב'

משנה א

רבי אומר איזהו דרך ישרה וכו' כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם וכו'.

עיי' רע"ב ומבואר מיהא דאע"ג דבפ"ג מי"ג תנן כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו אעפ"כ צריך שגם יהיה מה שעושה תפארת לעושיה ולא רק מן האדם דא"א להיות נוח לכל אדם דלעולם יהיו כאלה שלא תהיה דעתם נוחה ממעשיו ובספר דרך שיחה להגר"ח"ק פר' בהעלתך מביא מקרא דתהלים ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה' דמשה היה מופרש מן הבריות וטענו נגדו למה אינו במחנה ועל אהרן שהיה מעורב בין הבריות רודף שלו וכו' טענו עליו למה אינו קדוש ה' ומביא שם משל לאב ובנו שהיו מהלכים בדרך והבן היה רוכב על חמור ופגשו אדם אחד וטען מה עם כבוד אב למה הבן רוכב והאב הולך ועשו כפי דבריו וירד הבן והאב עלה על החמור ופגשו אדם אחר וטען האיך אתה רוכב ובנך הקטן צריך ללכת ברגל וקבלו דבריו ורכבו שניהם על החמור ופגשו עוד אחד וטען וכו' אין זה צער בע"ח שני אנשים על חמור וקבלו דבריו וירדו שניהם והלכו שניהם בצד החמור ופגשו אדם אחר וזכרו להם אתם כולכם חמורים חמור הולך לבד ושניהם בצדו ולבסוף לקחו שניהם החמור וטענו אותו על כתפם.

יש לעיין קצת מה הוא לשון תפארת לו מן האדם ולמה לא אמר רבי תפארת לו מן הבריות והנה תוס' ביבמות ס"א ע"א מביאים בשם ר"ת דהא דאר"ש קברי עכו"ם אין מטמאים באהל דכתיב אדם כי ימות באהל אתם קרוים אדם ואין אוה"ע קרוים אדם כ"ז רק אי כתיב אדם אבל היכא דכתיב האדם גם עכו"ם בכלל ע"ש וי"ל דאולי לזה כיון רבי לומר דצריך שתהא לו תפארת מן האדם היינו שגם בעיני עכו"ם תהיה דרכו בתפארת

משנה ב

וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לש"ש שזכות אבותם מסייעת וכו'.

דאפילו עמל לש"ש צריך זכות אבות וזכות הרבים כדי להצליח וכמו שמובא בריש סנהדרין דף ז': דכשר"ה היה צריך לישב בדין היה מביא אחרים לישב עמו בכדי לאמטויי שיבא מכשורא וכן מובא בספר אורחות רבינו על הקה"י שלאחר שלא היה יכול עוד לסדר שיבא לביתו שוחט שהוא יבדוק סכיניו וישחוט העוף לפניו שינה דרכו ואכל רק מבשר בהמה כדי שזכות כל שאר האוכלים מהבהמה יסייעו שלא ליכשל ח"ו בבשר שיש בו שאלה והיה בעיניו עדיף מעוף שכולו נאכל למשפחה אחת ונתיירא לסמוך על זכות עצמו לבד.